

Teknik Çeviri

Doç. Dr. N. Berrin AKSOY*

Özet:

Teknik çeviri dediğimizde bilimsel ya da teknoloji alanlarında yazılmış olan deneysel ve betimleyici metinlerin çevirisi anlaşılır. Ülkemizde teknik çeviri faaliyetlerinin uzun bir geçmişi vardır ama günümüze gelindiğinde ülkemizde teknik çeviri konusunda kamu ya da özel sektöre ait çeviri çalışmaları bürosu hala yoktur.

Ana hedefleri, a) Açıklık, b) Kısa ve Öz olma, c) Doğruluk olan teknik çeviri sadece sözcüklerin sözlük karşılıklarını sıralamak değil, kaynak dili çok iyi bilmenin yanısıra hedef ve teknik yazımı da çok iyi bilmek, çevirilecek konu alanı hakkında bilgi sahibi olmak, bu alanda sözcük, düşünce ve yöntem düzeyinde araştırma yapmayı sağlayacak donanıma ulaşabilmektir.

Anahtar sözcükler: teknik çeviri, açıklık, kısa ve öz olmak, doğruluk.

Abstract:

Technical translation covers the experimental and descriptive texts in the field of science and technology. In our country activities in this field have a long history however, it is still impossible to talk about a scientific and organized activity in the field of technical translation. Technical translation has three goals which are Clarity, Concision and Accuracy. The translator must be knowledgeable in the subject matter of the text and in the narrative norms of that technical field both in the TL and the SL.

Keywords: Technical translation, clarity, concision, accuracy.

1. Giriş

Ülkemizde ve dışarıda teknik çevirinin nasıl yapılması ve yöntemlerinin neler olabileceği konusu üzerinde genel çeviri araştırmalarında fazlaca durulmadığını görmekteyiz. İçinde bulunduğumuz bilgi çağında ve iletişim araçlarının çeşitliliği sayesinde bilim ve teknik evrensel niteliğe bürünmekte, ülkemizde de bilimsel araştırmalar çeviri

* H. Ü. Edebiyat Fakültesi, Mütercim - Tercümanlık Bölümü Öğretim Üyesi

aracılığı ile çeşitlenmekte ve artmaktadır. Teknik çeviri edebiyat dışındaki tüm bilim alanlarını, reklam, ilan, gazetecilik, propoganda yazıları v.b. gibi konularda yazılmış metinlerin çevirisini içerir. Hervey ve Higgings Thinking Translation adlı kitaplarında teknik çeviriyi şöyle tanımlar:

Teknik çeviri dediğimizde bilimsel ya da teknoloji alanları bağlamında yazılmış olan deneysel ve betimleyici metinlerin çevirisi anlaşılır (Akt. Erten. 1997:17).

Teknik çevirinin genel çeviri araştırmaları içindeki yerini, gelişimini ve önemini anlayabilmemiz için bilimin nasıl ortaya çıktığına ve çevirinin bilimin ortaya çıkış sürecindeki yerine bakmamız gerekir. Henry Fischbach bilimi genel gerçeklerin ve genel yasaların şekillenmesi ve düzenlenmesiyle ortaya çıkan ve herkesce kabul edilmiş olan bilgi olarak tanımlar ve aşağıdaki şekilde sınıflandırır.

a) **Soyut Bilimler:** Elle tutulamayan sayılar, düşünceler. Örneğin: metafizik, mantık, matematik.

b) **Doğa Bilimleri:** Canlı ve cansız nesnelere içeren, kendimiz dışında doğada rastlanan taşlar, yıldızlar, bitkiler, hayvanlar (örneğin fizik, kimya) ya da kendimizle ilgili (örneğin, tıp) bilimler.

c) **İnsani Bilimler:** Tek başına ya da başkalarıyla birlikte düşünme biçimimiz, ruh halimiz, davranışlarımız. (Örneğin, psikoloji, ekonomi, sosyoloji) (Fischbach 1993: 90).

1.2 Teknik Çevirinin ve Bilimin Tarihsel Gelişimi

Yazının bulunmasından önceki dönemlerde ateşin ve tekerleğin bulunmasının dışında, bilimin varlığından söz etmek oldukça güçtür. Bilimin doğuşunu yazının ortaya çıkmasına bağlıyabiliriz. Yazının ortaya çıkışıyla Yunanlılardaki bilimsel düşünmeyi, Arşimet, Kopernik ve Galile ile deneysel gözlem ve inceleme, Newton ile modern deneysel düşünce izlemiştir. Yazı aracılığı ile tüm bu gelişmelerden diğer uluslar ve kültürler haberdar olmuşlar, uygarlığın yayılması dillerarası çevirinin de yapılmaya başlamasıyla hız kazanmıştır. Ancak çevirinin bilime gerçek anlamda yaygınlık kazandırması matbaanın bulunmasıyla gerçekleşmiş; bilimsel düşünce ve bilginin aktarılması işleminde asıl önemi de içinde bulunduğumuz son yüzyılda belirginleşmiştir. Bilim, 20. Yüzyılın başlamasıyla birlikte ilerlemesi ve yayılması için tamamen çeviriye bağımlı hale gelmiştir.

Batı'da bilim ilerlemesini ve dillerarası aktarılmasını nasıl çeviriye borçluysa, Doğu'da da durum farksız gelişmiştir. 7. Yüzyıldan itibaren İslamiyetin ortaya çıkması ve güçlenmesiyle birlikte Bağdat ve Şam kentleri özellikle Tıp ilimleri açısından büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Tıp alanında yazılmış Yunanca eserlerin Arapçaya çevrilmesi 7. Ve 8. Yüzyılda gerçekleşmiş ve bu konuya Araplar büyük önem vermişlerdir. O dönemin ünlü Tıp tarihçisi ve çevirmen Maibi Ybánèz bu durumu şöyle nakleder. "Tarihin hiçbir döneminde çevirmenler İslamiyet'in yayılma dönemindeki kadar önemli bir yere sahip olmamışlardır." (Fischbach, 1993:97)

Eski Yunan ve Roma İmparatorluklarının çöküşüyle birlikte Rönesans'a kadar olan dönemdeki boşluğu, bilimsel metinler açısından dolduracak sadece Arapça'ya yapılan bu çeviriler bulunmaktaydı. Fischbach'a göre 9. Ve 12. Yüzyıllarda Arapça'dan Latince'ye Kremona'lı Christian Gerard ve Musevi Farah bin Salim tarafından yapılan çeviriler Avrupa'da aklın ve düşüncenin yeniden uyanmasına neden olmuş ve Batı dünyasındaki ortaçağ üniversitelerinin kitaplıklarının temelini Arapça'dan yapılan çeviriler oluşturmuştur. (Fischbach, 1993: 98)

1.3 Osmanlılardan Günümüze Ülkemizde Teknik Çeviri Etkinliği

Doğu'da Arap dünyasında, bilimden ve uygarlıktan yararlanmak ve kalkınmak amacıyla kullanırken, görüldüğü gibi Avrupa da kendisini yenilemek amacıyla yine çevirinin yardımına başvurmuştu. Osmanlılar'da ise çeviriye Araplar ya da Avrupalılar kadar önem verildiğini söyleyemeyiz. Osmanlı bilginleri ilim dili olarak zaten Arapça ve Farsça kullanıyorlardı ancak bu dillerdeki metinler tüm halk tarafından anlaşılmıyordu. Osmanlılar'da Türkçeye yapılan çevirilerin tarihine gözattığımızda bu tarihin Uygur Türklerinin Budizm ile ilgili metinleri Türkçeye çevirttikleri 9. yüzyıla kadar gittiğini görürüz. Aynı dönemlerde Selçuk Türklerinin de dinsel, felsefi, bilimsel ve yazınsal yapıtları Farsça ve Arapçadan Türkçeye çevirttikleri bilinir (Karantay 1991: 96). Bu çevirilerin çoğu tasavvuf, kelam ve mantık ile ilgili yazılardı. Farsçadan 12. Yüzyılda Feriddin Attar, 13. Yüzyılda Nahifi Süleyman Efendi ki kendisi Mevlana Celaleddin Rumi'yi çevirmiştir, 15. yüzyılda da Molla Cami adlı çevirmenler çeviri yapmışlardır. Arapçadan da 11. yüzyılda Abdülkadir Geylani çeviriler yapmış, 12. yüzyılda Muhiddin Arabi, Füsus-ül-Hikem adlı eseri çevirmiştir, 14. yüzyılda da Simavnalı şeyh Bedrettin'i çeviri yapan kişilere örnek olarak sayabiliriz. Bu devirde yapılan çeviriler metin çevirilerinden çok şerh şeklinde yapılmaktaydı. 16. yüzyıla gelindiğinde Akhisarlı Nasuh Efendi'nin Arapçadan çevirdiği Aristoteles'in Fizik adlı eserini görmekteyiz.

Batı dillerinden yapılan ilk teknik çeviri faaliyetlerine baktığımızda 17. yüzyılda Katip Çelebi'nin Geographie adlı eseri Cihannüma olarak çevirdiği, aynı zamanda kendisinin Keşf-üz-zünun adlı eserinin de Latinceye çevrildiğini ve Flügel'in aynı eseri Al-mancaya çevirdiğini görmekteyiz.

Osmanlılarda Türkçeye resmi çeviri etkinliği III. Ahmet döneminde (1703-1730) 25 üyeli bir çeviri kurulunun oluşturulmasıyla ve İbrahim Müteferrika tarafından matbaanın kurulmasıyla başladı. Yanyalı Esat efendi ve Mütercim Asım bu dönemde batı dillerinden Türkçeye tarih konulu eserleri çevirmişlerdir (Karantay, 1991: 97).

Görüldüğü gibi Batı ile çeviri ilişkisi çok az da olsa Tanzimat döneminden önceye rastlar. Ancak Tanzimat dönemiyle birlikte batı tekniğine gösterilen zorunlu ilgiye tepki olarak sosyal bilimler, felsefe, edebiyat gibi konularda yapılan çevirilerde ağırlık Doğu'ya verilmişti. Bu yüzden, Doğu'dan en çok çevirinin yapıldığı ve en önemli yapıtların aktarıldığı dönem, Batı etkilerinin ve Batı'dan yapılan teknik çevirilerin gittikçe güçlendiği 19. Yüzyıldır. 1839 yılı batılılaşmanın arttığı Tanzimat döneminin başlangıcıdır. Bu tarihten önce, 1832'de, resmi yazışmaları yürütecek çevirmenleri eğitmek üzere Ter-

cüme Odası kuruldu. 1850’de kurulan Encümen-i Daniş 40 üyesiyle yalnızca kültürel iş-leri yürüten bir akademi olmasının yanısıra, belli sayıda tarih, coğrafya ve iktisat kitap-larının çevrilmesini sağladı.

Tanzimat dönemi öncesi ve sonrasında da çevirmenlerin stratejilerini yönetecek, açık seçik belirlenmiş çeviri yöntemleri ve ilkeleri yoktu. Çeviriler genelde kısaltılarak, özetleyerek, bazı yerler atlanarak yapılıyor, çevirinin doğruluğunu onaylayacak resmi ve kültürel mekanizmalar çalışmıyordu.

1924 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin ilanıyla birlikte çeviri faaliyetlerinin düzenli bir şekilde yapılması konusunda girişimler başlatıldı. 1939 yılında Birinci Türk Neşriyat Kongresi Hasan Ali Yücel tarafından Türkiye’de çeşitli yayıncılık alanlarında orta-ya çıkan sorunları ve devletin bunları nasıl çözebileceği yolunda önerileri tartışmak üze-re toplandı. Bu toplantının çeviri açısından önemi genel bir yayıncılık kongresinde çe- viri konusuna geniş bir açıdan yaklaşılmasıdır. Bu kongrenin ardından kurulan Tercüme Bürosu, 1947 yılında etkinlikleri arasında ‘Bilim Serisi’ne yazın yapıtlarının yanısıra felsefe, tarih ve bilim yapıtlarının çevirilerinin de eklenmesi kararını aldı. Tercüme Bü-rosunun etkileri 1966 yılına kadar önemini yitirecek devam etti. (Karantay 1991: 97)

İkinci Türk Neşriyat Kongresi 1975’te toplandı. Ancak bu Kongrede çeviriye birin-ci Kongre’deki kadar önem verilmedi. Kongre’ye “Teknik Yayınlar ve Çeviri İşleri Ko- misyonu” tarafından sunulan rapordaki görüşler doğrultusunda resmi çeviri etkinlikleri- ni canlandırma yolundaki çabalar boşa çıkmıştı (Karantay 1991:97).

1.4 Ülkemizde Teknik Çevirinin Yetersizliği

Günümüze gelindiğinde ülkemizde teknik çeviri konusunda ülkenin bilimsel ve tek- nİK açıdan ilerlemesine katkısı olacak, devlet eliyle ya da özel sektörcü kurulmuş olan bir Çeviri Çalışmaları Bürosu bulunmamaktadır. Teknik çeviri Üniversitelerde, çeşitli çeviri bürolarında, ya da bireysel ve özel firmalar tarafından o alanda ya da üründe ge- reksinim oldukça yapılmaktadır. Devlet kurumlarında ve özel şirketlerde teknik çeviri yapmak üzere görevlendirilen şahısların çevirileri elimize geçtikçe bu çevirilerdeki ha- taların ciddiyeti ve boyutları çeviriyi bilimsel bir yöntem çerçevesinde yürüten bölümü- müzde tüm öğretim elemanlarının ve öğrencilerin dikkatini çekmektedir. Teknik çeviri konusundaki bu yetersizliklerin nedeni şöyle sıralanabilir:

- 1) Teknik çeviriyi yapan çevirmenin genelde çeviri konusunda bilimsel bir eğitim- den ve teknik çeviriyi yönlendiren normlardan yoksun olması,
- 2) Çevirmenin maddi kazanç kaygısı yüzünden çok kısa sürede çok çeviri yapmaya girişmesi,
- 3) Çevirmenin çevireceği alanla veya ürünle ilgili bir konu araştırması yapmaması; bu araştırmaya gerek görmemesi.
- 4) Çevirmenin kaynak dil ve hedef dil bilgisinin özellikle teknik yazı yazma forma- tı ve terminoloji açısından yetersizliği.

(7) P.Taylor, *The Moral Judgement*, s. XV1.

2. Gelişme: Teknik Çeviri Yöntemleri ve Hedefleri

Teknik çeviri yöntemlerinin neler olması gerektiğini tartışmadan önce teknik çevirinin ne olduğunu belirlememiz gerekir. Yazın metinleri dışındaki tüm bilimler alanında üretilen metinler ve özel amaçlı dil kullanımı gerektiren metinlerin bir dilden diğerine çevrilmesinin teknik çeviri olarak adlandırıldığı bu makalenin başında belirtilmişti. Burton Raffel kaynak metinden yola çıkarak çeviriyi üçe ayırır:

- 1) Yazınsal olmayan düzyazı metinleri çevirisi
(Tüm teknik metinler bu gruba girer)
- 2) Yazınsal düzyazı metinleri çevirisi
- 3) şiir çevirisi (Akt. Herman 1993:11-12)

Raffel'e göre her üç çeviride de çevirmenin hedef dilde anlaşılabilir bir metin üretebilmesi, özgün metnin içeriğini aktarabilmesi ve kaynak ve hedef dilin sözdizimsel ve sözcüksel özelliklerini doğru bir biçimde kavrayarak diğer dile aktarabilmesi beklenir. Raffel tüm çeviri türlerinde özgün metnin içeriğini çok iyi anlamının ve bilmenin çevirmen için önemini vurgular.

Raffel üç kategorisinde de sadece çeviri metni okuyacak olan, özgün metni okuma olanağı olmayan bir kitleye seslenen çeviriden söz etmektedir. İyi bir teknik metin çevirmeni, sözcüğü sözcüğüne olmadan özgün metnin tam anlamını aktarabilen çevirmendir. Amerikalı çevirmen ve dilbilimci Mark Herman teknik çeviri ediminde kaynak dil bilgisi ve hedef dilde teknik bir metin yazabilme becerisinin yanısıra teknik çevirmenin özgün metnin konusunu da çok iyi bilmesi gerektiği üzerinde durur. Herman teknik çevirideki hedefleri üç başlık altında toplar:

- a) Açıklık
- b) Kısa ve Öz olma
- c) Doğruluk (1992:11)

Teknik çeviride biçem, kesit, yapı ve noktalama çevirmenin seçimine bağlı olabilir. Ancak çevirmen bu seçimi yaparken çevirinin yapılma amacını ve ne tür bir okuyucuya sesleneceğini çok iyi belirlemek zorundadır. Teknik çevirmen yöntemlerini belirlemeden önce hedeflerini iyi bilmelidir. Teknik çevirmen için metindeki ileti ana unsurdur ve eksiksiz olarak çevrilmesi gerekir. İleti tüm yananamları ve nüansları ile birlikte hiçbir yanlış anlamaya meydan vermeyecek şekilde tam doğru ve eksiksiz olarak hedef dile aktarılmalıdır. Herman'a göre açık, kısaca ve öz ve doğru bir çeviri ancak o zaman ortaya çıkar.

Teknik çeviride içeriğin ve iletinin kusursuz olarak aktarılmasında hedef okuyucunun beklentilerini en iyi şekilde karşılayabilecek bir biçemin seçilmesi, yazın çevirisinde olduğu kadar teknik çeviride de çok önemlidir. Biçem sözcüğü bu bağlamda çevirmenin tümce birimleri düzeyindeki sözcüksel seçiminden metnin genel yapısının biçimine kadar olan çeşitli unsurları kapsar (Wright 1993: 69). Biçemsel unsurların teknik çeviride önemsiz olduğu durumları sadece belirli bir alandaki gelişmeler konusunda bilgi verici çevirileri yayınlayan dergilerde ve bu çevirilerin oluşturduğu yazılarda görmekteyiz. Bu tür yayınlarda amaç, özgün metnin içeriği hakkında tanıtıcı bir bilgi vermek olduğu için biçemin üzerinde fazlaca durmadan sadece ileti ele alınarak aktarılır.

Bu yöntemi de seslendiği okuyucu grubunun gereksinimlerini yeterli ve doğru bir biçimde karşıladığı sürece tamamen yanlış olarak gözardı edemeyiz. Örnek olarak Good Housekeeping adlı Amerikan kadın dergisinde uykusuzluk çekenlere verilen önerilerin Hürriyet Gazetesi Kelebek ilavesinde yayınlanan Türkçe çevirisine bakabiliriz. İngilizcesinde 8 madde halinde sunulan ve yapın/yapmayınların detaylı bir şekilde ve Amerikan yaşam biçimine uygun anlatımı, Türkçeye tek bir madde olarak, virgüllerle ayrılan cümlelerden oluşmuş bir biçimde çevrilmiş, Türk yaşam biçiminde olmayan nedenler ayıklanmıştır:

- Get up at the same time each morning and go to bed at the same time each night. Sleeping in on Sunday can leave you wide-awake Sunday night-and sluggish Monday morning.
- Don't smoke; nicotine is a stimulant.
- Get regular exercise, which has been shown to cut in half the amount of time it takes insomniacs to fall asleep. Reserve vigorous exercise for the afternoon - between 2.00 P.M. and 5.00 P.M. is best - but not within four hours of bed time. It's okay to take a leisurely walk after dinner, though.
- Don't eat a large meal within three hours of bedtime. But don't go to bed hungry, either, it can interfere with sleep. If you want a late-night snack, try some warm milk or a banana. Avoid fatty and spicy foods that can cause gas and indigestion. (Graves 1998, Vol 226:82)

Türkçe'ye Azize Bergin tarafından çeviri olduğu belirtilmeden ancak özgün metnin resimlerinin de olduğu gibi kullanılarak yapılmış çevirisi şöyledir:

- Her sabah aynı saatte kalkın ve geceleri aynı saatte yatın. Pazar sabahı geç saate kadar uyumak pazar gecesi sizi uykusuz bırakabilir. Akşamları kafeinli içecekler ve sigara içmeyin, uyku kaçırır. Egzersiz yapın. Tok karnına yatmayın. (Çev. Bergin, 24 şubat 1998)

Teknik çeviride kaynak metni çok iyi bilmenin yanı sıra hedef dili de çok iyi bilip doğru kullanabilmek çok önemlidir. Yanlış dil kullanımı çeviride gereksiz zaman ve araç gereç israfına neden olmaktadır. Çeviriler hedef kitlenin dilini konuşmalı ve o alanda ve o dilde yazılmış diğer metinlerle benzer olmalıdır. Amerikalı dilbilimci ve çevirmen Sue Ellen Wright'a göre, çeviri metinde hiçbir şekilde etnik, cinsiyet ve kültürel yönden incitici unsurlar bulunmamalıdır. (1993: 70) Wright, bazı durumlarda dil/toplum1'den dil/toplum2'ye yapılan teknik çevirilerde, bazen kaynak dilde son derece açık ve yalın bir biçimde yazılmış olan metinlerde bile çevirmenin çok önemli boyutlarda değişiklikler yapması gerekebileceğine dikkat çeker. (1993: 70) Gerektiği zaman teknik çevirmen yalnızca sözcük ve dilbilgisel içerik açısından doğru stratejiler saptamanın ötesinde bazı belirgin sözcüksel, söz dizimsel ve yapısal değişikliklere de biçimsel ola-

rak uygun çözümler bulmak zorunda kalabilir. Metinde yapılacak bu tür değişikliklerin nedeni hedef okuyucunun çeviri metni en iyi şekilde anlayabilmesini sağlamak olmalıdır. Bu da ancak metnin özgün bir metinmiş gibi çevrilmiş olması ve okuyucunun veya kullanıcının çeviri bir metin olduğunu farketmemesi ile mümkün olabilir.

Bu tür bir 'kullanıcı dostu' hedef metin elde etmek için çevirmen özgün metnin aşağıda belirtilen düzeylerinde uygun biçimsel seçimler yapmalıdır. (Wright, 1993:72)

1. Durumsal düzey (The Situational level)
2. Büyük ölçekli bağlamsal düzey (The macrocontextual level)
3. Küçük ölçekli bağlamsal düzey (The microcontentual level)
4. Terimbilimsel birim düzey (The terminological unit level)

Durumsal düzey, kaynak metnin ortaya çıktığı ve yaratıldığı dış ortam ve aynı zamanda hedef metnin de o ortama paralel olarak içinde bulunması gereken ortamı niteler.

Büyük ölçekli bağlamsal düzey metnin kendisini oluşturan ve bağlı olduğu çevresel tüm yapıları, metin boyunca kurulmuş olan yapısal bağdaşıklığı ve metni oluşturan birimler arasındaki mantıksal ilişkiyi niteler.

Küçük ölçekli bağlamsal düzey, metin içindeki teknik anlamın taşıyıcıları olan terimbilimsel birimleri çevreleyen ortamı niteler.

Terimbilimsel birim düzeyi söylemin en küçük birimini oluşturan ve aktarma sırasında yapı ve anlamın kurulması açısından gözönüne alınması gereken düzeydir. (Wright 1993:70-75)

Tüm bu düzeylerde yapılacak biçimsel seçimler tek başına her bir düzey için ayrı ayrı yapılmadan da tek bir düzeydeki değişiklik tüm düzeyleri etkileyebilir. Örneğin terimbilimsel birim düzeyindeki bir değişiklik seçimi küçük ölçekli bağlamsal düzeyde de değişikliğe yol açabilir.

Metnin yukarıda sayılan düzeylerinde yapılan değişikliğe örnek olarak Siemens marka cep telefonunun kullanım kılavuzunun İngilizcesinden Türkçeye yapılan çevirisinden bir parça inceleyebiliriz:

Usage Time

Depending on environmental and network conditions, up to 30 hours stand by time or 4 hours talk time may be achieved.

 Will flash, and a beep will be heard when your battery is nearly exhausted (about one minute of talk time left) (Siemens S6 Kullanım Rehberi:6)

Türkçe çevirisi:

Akü Kullanım Süresi

Akü 30 saate kadar standby (alıcı ve verici hazır durumda) veya yaklaşık 4 saat süreklili konuşma süresi sunmaktadır.

 İkaz edici bir ses ile birlikte akünün artan kapasitesinin belirli bir değerin altına düştüğünü gösterir.

Tamamen boşalmada telefon kapanır. (Siemens S6 Kullanım Rehberi: 7)

İngilizce kullanım yönergesinde küçük ölçekli bağlamsal düzeyde edilgen çatıda verilen ilk bilgi Türkçe çevirisinde etken çatıda verilmiş, ayrıca Terimbilimsel birim düzeyinde ve küçük ölçekli bağlamsal düzeyde kullanıcının daha iyi anlamasını sağlamak amacıyla 'Akü', 'sürekli' gibi sözcükler eklenmiştir. Bu değişikliklere baktığımızda teknik çevirmenin seçimlerinin okuyucu açısından kolay anlaşılır ve doğru bir çeviri gerçekleştiremediğini de söyleyebiliriz.

İlk paragrafın doğru çevirisi şöyle olmalıdır. Cihazınızla, çevre ve bağlı olduğunuz şebeke koşullarına göre, şarj etmeden 30 saat kullanma, 4 saat de kesintisiz konuşma olanağına sahipsiniz.

İkinci paragrafta baktığımızda teknik çevirmenin özgün metin olan kılavuzun ait olduğu cihazı görmeden ve kullanmadan çeviri yapmasından kaynaklanan küçük ölçekli bağlamsal düzeyde yapılan değişiklikleri görmekteyiz. Çevirmen İngilizce yönergede resmin hemen yanındaki 'will flash' yüklemine atlayarak 'beep' yüklemine çevirmiştir. Oysa cihazı deneseydi, pilin bitmesine yakın ekranda pil şeklinin belirlediğini, arkasından uyarıcı sinyalin çaldığını görebilirdi. Ayrıca 'exhausted' yüklemine anlamı 'bitmesine yakın' gibi bir cümlecikle verilebilecekken çevirmen açıklama yapmaya çalışmış, sonuçta ortaya gereksiz yere uzun ve anlaşılmaz bir çeviri çıkmıştır. Küçük ölçekli bağlamsal düzeyde de İngilizcedeki edilgen çatı etken çatıya dönüştürülmüştür.

Bazı durumlarda kaynak ve hedef dillerde yazılan metinler, kaynak ve hedef okuyucuların beklentileri açısından benzerlik gösterdiğinden kaynak dildeki metin ve hedef dildeki metin arasında tutarsızlıklar oluşmaz. Ancak genelde hedef okuyucu/kullanıcının beklentilerinin farklı olması yüzünden hedef dildeki metinde gerekli değişiklikler yapılması söz konusu olabilir. Örnek olarak aynı kullanım kılavuzundan alınmış bir yönergeye bakabiliriz.

İngilizcesi:

A busy number can be easily redialled (immediately or later on) : (Siemens S6 Kullanım Rehberi: 9).

Türkçesi:

Meşgul olan telefon numarasını hemen veya daha sonra tekrar arayabilirsiniz. (Siemens S6 Kullanım Rehberi: 10).

Türkçe çeviride kullanıcının bu tür cihazları kullanan kişilerin bazılarının eğitim düzeyinin düşük olabileceği, dolayısıyla hiçbir tuşa basmadan otomatik olarak meşgul nu-

maranın aranacağı düşüncesine kapılmaması için etken çatı kurulmuş ve yukarıdaki değişiklik yapılmıştır.

Teknik metin çevirilerinde yukarıda açıklanan düzeylerde yapılacak değişiklikler metnin anlamını ve iletisini tam olarak aktarmayı amaçlamalı ve hedef metin Mark Herman'ın da vurguladığı açıklık, kısa ve öz olma ve doğruluk ölçütlerine uygun olmalıdır (1993: 11).

2.1 Açıklık

Açıklık ile kaynak dil ve hedef dil arasında sözdizimsel ve sözcüksel farklar olduğunda hedef metinde açıklık unsurunu yakalamak için cümlelerin küçük ölçekli bağlamsal düzeyde ve terimbilimsel düzeyde yeniden düzenlenmesi anlaşılır (Herman 1993: 13).

2.2 Kısa ve Öz Olma

Hedef metinde kısa ve öz olmak, gereğinden fazla sözcük kalabalığına yol açmayacak bir çeviri gerçekleştirmekle elde edilir. Ancak bunun için öncelikle özgün metnin yeniden düzenlenmesi gerekebilir. Teknik yazarların genelde pek düzenli ve anlaşılır bir biçimde yazdıkları söylenemez. Genelde teknik yazarlar bir dilde iyi yazma becerisine sahip olanlar arasından değil, konuyu iyi bilenler arasından seçilir. Kötü düzenlenmiş bir yazı okuyucuyu bölümden bölüme etkin bir şekilde taşıyamaz. Her bölümün başında bir önceki bölümde anlatılanların tekrarlandığını, gereksiz söz kalabalıkları, karmaşık terminoloji kullanımlarını teknik metinlerde sık sık görmekteyiz. Özgün metnin yazarı yazısını artık düzeltmeyeceğine göre çevirmen gerektiğinde özgün metinde cümle cümle iyileştirme yapabilmelidir. Cümle kaynak dilden çıktığı ve hedef dil-sözcük dizgesine geçtiği andan itibaren anlam ya da açıklık açılarından gereksiz olan fikirler, sözcükler ve yapılar çıkarılabilir.

2.3 Doğruluk

Teknik çeviride doğruluk unsuru iki anlama gelir. Birinci anlamı, özgün metindeki fikirleri ve teknik terimleri doğru olarak karşılayabilmektir. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için çevirmenin çevirdiği metnin konusunu çok iyi bilmesi ve teknik terimlerin karşılıklarını doğru olarak bulması gerekir. Çevirmen doğru bir terminoloji hazırlayabilmek için günümüzde yaygın olarak kullanılan sözlük, ansiklopedi ve bilgisayar donanımına sahip olmalıdır. Teknik çeviride doğruluk büyük ölçüde teknik terimlerin karşılıklarını hedef dilde o alanda kullanılan kabul edilmiş ve işler karşılıklarını bulmaya dayanır. (Herman 1993:12) Doğru olmayan, yanlış çeviriye örnek olarak bir İlimizin Emniyet Müdürlüğünden bir Türk işçiye verilen işçi pasaportunda mesleği kısmındaki 'Yağlıbozacı' hanesine İngilizce karşılık olarak 'Fat Dyer' karşılığının yazılmış olması verilebilir (Adı geçen işçinin 'Fat Dyer mesleği ile ne yaptığı ise tamamen meçhuldür!). Bu örnek, sözcüğü sözcüğüne bir çevirinin nasıl yanlış bir sonuca ulaştığını gösterir.

Herhangi bir teknik metnin 'doğru' olarak çevrilmesi özgün metindeki dilbilgisel hataların düzeltilerek çevrilmesini de içerir. Ancak sözcüğü sözcüğüne karşılığı bulunama-

yan teknik terimler ve ifadeler için dipnot şeklinde açıklamalar yapılmalıdır. Teknik çeviride okuyucu hiçbir zaman tahminler yapma durumunda bırakılmamalıdır.

İkinci olarak, 'doğruluk' unsuruyla, özgün metindeki yanlışlara karşı doğru bir teknik metin ortaya konulması anlatılmaktadır. Özgün teknik metinde içerik açısından çevirmene mantıksız ve yanlış gelen cümleler, anlatımlar ve göstergeler varsa çevirmen alan bilgisine ve o konudaki uzmanlara, yayınlara danışarak gerekli düzeltmeleri yapmalıdır. Tablolardaki sayılarla bu sayılardan ortaya çıkan sonucun birbirini tutmaması, metin içi göndermeler ve onu izleyen tabloların ayrı şeyler olması, metindeki parametrelerin tam isimleriyle verilip tablolarda anlaşılabilir sembollerle gösterilmeleri gibi yanlışlara teknik metinlerde sıkça rastlanır. Teknik çevirmen bu yanlışları çeviri metne yansıtmamalıdır (Herman, 1993: 18).

1. Sonuç

Sonuç olarak teknik çevirinin sadece sözcüklerin sözlükteki karşılıklarını sıralayarak çevirme edimi olmadığını söyleyebiliriz. Her tür çeviri için geçerli olduğu gibi kaynak dili çok iyi bilmenin yanısıra hedef dili ve o dildeki teknik yazım kurallarını çok iyi bilmek önemlidir. Bunların yanısıra çevirmen çevireceği konu alanı hakkında bilgi sahibi olmalı, bu alanda sözcük, düşünce ve yöntem düzeyinde araştırma yapmasını sağlayacak donanımına ulaşabilmelidir. Ancak bu koşulların varlığında açık, kısa ve öz ve doğru teknik çeviri gerçekleşir.

Kaynakça

- BERGİN Azize (Çev.)**, 1998 "Mışıl Mışıl Uyumak İçin" Hürriyet Kelebek, 24 şubat 1998
- ERTEN Asalet**, 1997 "Approaches to Technical Translation" Çeviri bilim ve Uygulamaları Ankara Bizim Büro 17-23
- FISCHBACH Henry**, 1993 "Translation, the Great Pollinator Of Science" ATA Scientific and Technical Translation Vo. 6, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins 89-101
- GRAVES Ginny**, 1998 "The 9 Habits of Highly Successful Sleepers" Good Housekeeping Vol. 226 No. 3, New York: Hearst Corporation 82 - 84
- HERMAN Mark**, 1993 "Technical Translation Style Clarity, Concision, Correctness" ATA Scientific and Technical Translation Vol. 6 Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins 11 - 20
- HERVEY Sandor ve HIGGINS Ian**, 1992 Thinking Translation New York/London: Routledge (Aktaran Erten 1997)
- KARANTAY Suat**, 1991 "Tercüme Bürosu, Normlar ve İşlevler" Metis Çeviri Sayı 16 Ystanbul: Metis Yayınları 96-101
- WRIGHT Sue Ellen**, 1993 "The Inappropriateness of the Merely Correct: Stylistic Considerations in Scientific and Technical Translation " ATA Scientific and Technical Translation Vol. 6 Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins 69 - 88
- SIEMENS S6** Kullanım Rehberi